

ПРОВАЙДЕРИ НЕФОРМАЛЬНОГО НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ ЯК СУБ'ЄКТИ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Олена Рассказова

Класичний приватний університет

Анотація:

У статті схарактеризовано особливості пріоритетних видів діяльності провайдерів неформального навчання дорослих. Розкрито сутність провайдерів неформального навчання дорослих як суб'єктів освітньої діяльності. Здійснено систематизацію за формою власності, організаційно-правовою формою господарювання, кошторисом участі здобувачів. З'ясовано характерні особливості програм неформального навчання дорослих. Згруповано програми неформального навчання дорослих за пріоритетними напрямками: грамотність і базове навчання, професійне навчання, загальнокультурне навчання, громадське та громадянське навчання.

Ключові слова:

неформальна освіта дорослих; провайдер неформального навчання дорослих; освітня діяльність; суб'єкти освітньої діяльності; педагогічна діяльність; викладацька діяльність.

Аннотация:

Рассказова Елена. Провайдеры неформального обучения взрослых как субъекты образовательной деятельности. В статье охарактеризованы особенности пріоритетных видов деятельности провайдеров неформального обучения взрослых. Дано определение провайдеров неформального обучения взрослых как субъектов образовательной деятельности. Осуществлена систематизация по форме собственности, организационно-правовой форме хозяйствования, сметы участия обучающихся. Раскрыты характерные особенности программ неформального обучения взрослых. Сгруппированы программы неформального обучения взрослых с учетом пріоритетных направлений: грамотность и базовое обучение, профессиональное обучение, общекультурное обучение, общественное и гражданское обучение.

Ключевые слова:

неформальное образование взрослых; провайдеры неформального обучения взрослых; образовательная деятельность; субъекты образовательной деятельности; педагогическая деятельность; преподавательская деятельность.

Resume:

Rasskazova Olena. Providers of non-formal adult learning as the subjects of educational activity.

The article characterizes the peculiarities of the priority kinds of activities done by the providers of non-formal adult learning. The author determined the providers of non-formal adult learning as the subjects of educational activity. The systematization of providers by the form of ownership, organizational and legal form of management, the cost of learning is realized. The characteristic features of non-formal adult learning programs are distinguished. The programs of non-formal adult learning were grouped by the priority directions: literacy and basic education, vocational training, general cultural education, public and civic education.

Key words:

non-formal adult education; non-formal adult education providers; educational activity; subjects of educational activity; pedagogical activity; teaching activity.

Постановка проблеми. Суб'єктами освітньої діяльності, відповідно до Закону України «Про освіту», є фізичні або юридичні особи (заклад освіти, підприємство, установа, організація), що провадять освітню діяльність, спрямовану на організацію, забезпечення й реалізацію освітнього процесу у формальній та / або неформальній освіті [8]. Феномен активного розвитку неформальної освіти дорослих, насиченість національного освітнього ринку різноманітними представниками й організаторами неформальної освіти дорослих зумовили потребу в характеристиці особливостей освітньої і педагогічної діяльності, здійснюваної цими провайдерами, в аналізі й систематизації їх форм і видів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що різнобічні питання неформальної освіти дорослих останніми роками досліджували багато вітчизняних і зарубіжних учених (В. Андрущенко, О. Аніщенко, К. Бугайчук, Н. Горук, Е. Гусейнова, Ю. Деркач, О. Дубиненкова, І. Ковальов, Л. Лук'янова, А. Макареня, Т. Мухлаєва, О. Ройтблат, Т. Сімкінс, Т. Сорочан, Н. Сургаєва, Т. Суценко, Н. Терьохіна, П. Фордхем, М. Якушкина та ін.). Водночас, питанням системного теоретичного аналізу особливостей педагогічної діяльності

провайдерів неформального навчання дорослих спрямованої уваги не приділялось.

Формулювання цілей статті. Мета статті – виявити й схарактеризувати особливості різних видів діяльності провайдерів неформального навчання дорослих.

Виклад основного матеріалу дослідження. За робоче визначення для опрацювання зазначеного поняття надалі ми нами прийнято: «неформальна освіта дорослих – це освітня діяльність, зазвичай, за рамками офіційної (формальної) системи, розрахована на вмотивованих до навчання дорослих, що проводиться за певними програмами та темами, у певні терміни, відповідає цілям навчання дорослих, забезпечує особистісно й професійно значущий результат» [9, с. 210]. Наведене визначення потребує уточнення щодо суб'єктів здійснення цієї освітньої та педагогічної діяльності.

Широкого вживання останнім часом набув термін «освітні послуги» та пов'язаний з ним – «провайдер освітніх послуг». *Провайдер* (від англ. *provider* – постачальник, надавач) – компанія, постачальник, надавач будь-яких послуг. Відповідно, провайдерами неформальної освіти дорослих у широкому розумінні є компанії, організації, установи чи фізичні особи,

які ці послуги постачають цільовій аудиторії, тобто споживачеві, яким є доросле населення. Відповідно до Закону України «Про освіту», такими суб'єктами, які провадять неформальну освітню діяльність, є *фізичні та юридичні особи*, серед останніх – заклади освіти, підприємства, установи, організації. Отже, їхня *освітня діяльність* (англ. *educational activity*) є діяльністю, спрямованою на організацію, забезпечення й реалізацію освітнього процесу – системи науково-методичних і педагогічних заходів, націлених на розвиток особистості шляхом формування в неї компетентностей і застосування їх [8]. Також освітня діяльність є такою цілеспрямованою діяльністю, що передбачає комунікацію для навчання / навченості [3, с. 3]. Відповідно, провайдери забезпечують і процеси *комунікації* (англ. *communication*), тобто взаємодію між особами – дорослими, які навчаються (споживачі, слухачі, користувачі, здобувачі) і педагогами, які навчають (андрагогами), між особами та інформаційним середовищем, під час якої здійснюється передача інформації, знань, розумінь, ставлень, цінностей, умінь, поведінки, інших компетентностей. Доповнюються ці види діяльності безпосереднім наданням освітніх послуг.

Оскільки *освітня послуга* (ст. 1, п. 1 Закону України «Про освіту» [8]) є комплексом дій суб'єкта освітньої діяльності, визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором, що мають відповідну вартість і спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання, вважаємо за необхідне зорієнтуватись у різниці розуміння змісту освітньої, педагогічної, викладацької діяльності суб'єктів неформальної освіти дорослих.

Педагогічною діяльністю у сфері неформальної освіти (ст. 1, п. 1 Закону України «Про освіту») є інтелектуальна, творча діяльність педагогічного (науково-педагогічного) працівника або самозайнятої особи, спрямована на навчання, виховання та розвиток особистості, її загальнокультурних, громадянських та/або професійних компетентностей [8]. *Викладацькою діяльністю* (ст. 1, п. 1 Закону України «Про освіту») є діяльність, що спрямована на формування знань, інших компетентностей, світогляду, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, емоційно-вольових та/або фізичних якостей здобувачів освіти (лекція, семінар, тренінг, курси, майстер-клас, вебінар тощо) і провадиться: а) педагогічним (науково-педагогічним) працівником; б) самозайнятою особою (крім осіб, для яких така форма викладацької діяльності заборонена законом); в) іншою

фізичною особою на підставі відповідного трудового або цивільно-правового договору [8].

Проаналізувавши визначення основних термінів (ст. 1, п. 1 Закону України «Про освіту»), що стосуються неформальної освіти дорослих, ми виділили в них те, що вважаємо спільним і відмінним. Отже, спільним є те, що, *по-перше*, усі види діяльності спрямовані на забезпечення розвитку особистісних і професійних компетентностей дорослого як результату цієї діяльності, відповідно до визначеної мети й загальної мети освіти, *по-друге*, цей процес є двостороннім і здійснюється суб'єктами, які провадять цю діяльність, з одного боку, і здобувачами (користувачами освітніх послуг) – дорослими людьми, з іншого. Відмінним, *по-перше*, є зміст такої діяльності. Змістом освітньої діяльності є організація, забезпечення й реалізація неформального освітнього процесу. Основою педагогічної діяльності є двостороння інтелектуальна, творча діяльність з реалізації мети навчання як провайдерів неформального навчання, так і самих здобувачів. В основі викладацької діяльності – діяльність самих провайдерів неформального навчання. *По-друге*, різняться й увесь застосований інструментарій, тобто форми, методи, засоби організації, забезпечення й реалізації цієї діяльності, і рівні їх упровадження – загальноосвітній, локальний. *По-третє*, зміст і результати здійснення освітньої, педагогічної, викладацької діяльності та якість надання освітніх послуг дорослим багато в чому залежать також від видів, форм і способів діяльності самих провайдерів неформального навчання дорослих.

Важливими вважаємо домовленості про розуміння термінів неформальної освіти й навчання. Освіта (англ. *education*), за Національною стандартною класифікацією освіти (НСКО), – процеси, за допомогою яких суспільство цілеспрямовано передає між людьми заради їх навчання/навченості накопичену інформацію, знання, розуміння, ставлення, цінності, уміння, зразки поведінки, інші компетентності, включно з підготовкою, насамперед професійною, що спрямована на досягнення певних навчальних цілей [3, с. 3]. Відповідно, термін «неформальна освіта дорослих» у цьому сенсі є досить широким, об'ємним, розкриває загальний цілісний освітній процес дорослих з обґрунтуванням отриманого результату.

Навчання / навченість (англ. *learning*), за НСКО, – індивідуальне здобуття або вдосконалення інформації, знань, розумінь, ставлень, цінностей, умінь, зразків поведінки, інших компетентностей через досвід, практику, викладання, вивчення,

дослідження [3, с. 3]. У Меморандумі навчання впродовж життя (A Memorandum on Lifelong Learning (LLL)) щодо неформального та інформального видів навчання застосовується термін навчання, який, на нашу думку, є більш локальним і доцільним для обґрунтування різноманітних видів діяльності провайдерів, які надають спеціалізовані освітні послуги з навчання дорослих протягом життя [11].

Етимологія та збіг звучання терміна «провайдер освітніх послуг» (від англ. education provider) як організацій, які не тільки організують, а й забезпечують, реалізують освітню діяльність дорослих, *провадять* (надають) освітні послуги дорослим, свідчать про насиченість змістом цього терміна, порівняно з терміном «організація, що надає освітні послуги». На нашу думку, термінологічне словосполучення «провайдери, які надають спеціалізовані освітні послуги з неформального навчання дорослих протягом життя» можна скоротити до «*провайдери неформального навчання дорослих*» й розуміти їх як суб'єктів освітньої діяльності, які забезпечують реалізацію права дорослої людини на навчання протягом життя в процесі провадження такої освітньої та інших видів діяльності через розвиток її загальнокультурних, громадянських і/або професійних компетентностей.

У сучасних умовах на неформальному освітньому ринку склалась ситуація співіснування різних за формами власності, внутрішньою організацією, категоріями охоплення цільової аудиторії здобувачів (користувачів), видами навчання, тематиками й тривалістю освітніх програм для дорослих, освітніми стратегіями, формою оплати (кошторисом) освітніх послуг тощо. Серед них: університети, інститути, коледжі, центри освіти дорослих, бізнес-центри, громадські організації, благодійні фонди, бібліотеки, різноманітні студії, відкриті університети, школи підприємництва, фізичні особи-підприємці, внутрішні навчальні підрозділи підприємств і установ тощо.

Для формування чіткого уявлення про поточну ситуацію, актуальні проблеми й пріоритетні напрями розвитку провайдерів неформального навчання дорослих важливими є як теоретичний аналіз освітньої діяльності останніх, так і статистичний збір і обробка інформації про практичну реалізацію ними відповідних освітніх програм неформального навчання дорослих, особливості педагогічної і викладацької діяльності, а також дослідження реальних освітніх потреб ринку праці.

В Україні, за Цивільним кодексом (ст. 324–ст. 327), є право власності Українського народу,

право приватної, державної, комунальної власності [10]. Суб'єктами права власності є Український народ та інші учасники цивільних відносин: фізичні та юридичні особи, держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права. Наказом Держстандарту України від 22 листопада 1994 р. № 288 затверджено «Класифікацію форм власності ДК 001-94», відповідно до якої, формами власності в Україні визначені приватна, колективна, загальнодержавна, комунальна, власність інших держав (для нерезидентів), власність міжнародних організацій і юридичних осіб інших держав (для нерезидентів) [1]. Згодом Наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28 травня 2004 р. № 97 було затверджено нові державні класифікатори, що набули чинності з 1 червня 2004 р.: «Класифікація форм власності ДК 001:2004» і «Класифікація організаційно-правових форм господарювання ДК 002:2004» [6]. Наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 26 лютого 2007 року № 40 «Про затвердження національних стандартів, змін до національних стандартів, змін до державних класифікаторів України, скасування нормативних документів і державного класифікатора України було скасовано дію Державного класифікатора України «Класифікація форм власності ДК 001:2004» [7]. Оскільки всі провайдери неформального навчання дорослих діють у державній площині, ми зробили спробу визначити основні форми їхньої власності та організаційно-правові форми господарювання на підставі чинних державних законодавчо-правових документів.

Для систематизації провайдерів неформального навчання дорослих за основу, відповідно до чинного Цивільного кодексу України, ми взяли такі *форми їхньої власності* – *приватні, державні, комунальні*. Провайдерами приватної форми власності є конкретні фізичні та юридичні особи, які володіють майновими й особистими немайновими благами (житлові будинки, транспортні засоби, гроші, цінні папери, результати інтелектуальної творчості тощо). Провайдери неформального навчання дорослих державної форми власності розпоряджаються майном, зокрема й коштами, необхідними для виконання державою своїх функцій, до яких належать і функції освіти дорослих (наприклад, кошти державного бюджету тощо). Провайдери комунальної форми власності мають майно, зокрема й грошові кошти, що належить територіальній громаді.

Управління майном, що перебуває в комунальній власності, здійснює безпосередньо територіальна громада й утворені нею органи місцевого самоврядування.

Серед суб'єктів, що провадять неформальне навчання дорослих – фізичні та юридичні особи, які відрізняються як формою власності, так і організаційно-правовою формою господарювання. Юридична особа – організація, створена шляхом об'єднання осіб і (або) майна, зареєстрована у встановленому законом порядку. Юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права. Юридична особа приватного права створюється на підставі установчих документів. Юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади або органу місцевого самоврядування [10].

Класифікація в Україні основних організаційно-правових форм господарювання є достатньо розгалуженою: підприємства, господарські товариства, кооперативи, організації (установи, заклади), об'єднання підприємств (юридичних осіб), відокремлені підрозділи без статусу юридичної особи, непідприємницькі товариства, громадські об'єднання, профспілки, благодійні організації та інші подібні організації, інші організаційно-правові форми (підприємець-фізична особа, товарна біржа, фондова біржа, кредитна спілка, споживче товариство, спілка споживчих товариств, недержавний пенсійний фонд, садівниче товариство, інші організаційно-правові форми) [6].

Ми виділили тільки ті організаційно-правові форми провайдерів неформального навчання дорослих, у яких вони зареєстровані чи можуть бути зареєстровані: так підприємства, господарські товариства, кооперативи можуть мати внутрішні навчальні підрозділи неформального професійного навчання; організації (установи, заклади) – державна організація (установа, заклад), комунальна організація (установа, заклад), приватна організація (установа, заклад), організація (установа, заклад) об'єднання громадян (релігійні організації, профспілки тощо); об'єднання юридичних осіб – асоціація, корпорація, консорціум, інші; відокремлені підрозділи без статусу юридичної особи – філія (інший відокремлений підрозділ), представництво; громадські об'єднання, профспілки, благодійні організації та інші подібні організації – політична партія, громадська організація, громадська спілка, релігійна організація, профспілка, об'єднання профспілок, творча спілка (інша професійна

організація), благодійна організація, організація роботодавців, орган самоорганізації населення; серед інших організаційно-правових форм – підприємець-фізична особа.

Відповідно до Закону України «Про освіту» (ст. 1, п. 27) юридичними особами, які здійснюють освітню діяльність, є заклад освіти, підприємство, установа, організація [8]. Ураховуючи цей перелік і виокремивши групи провайдерів неформального навчання за організаційно-правовою формою господарювання, а також здійснивши аналіз сайтів і статистично-літературних видань, що містять списки різноманітних провайдерів освіти дорослих, зокрема й неформальної, пропонуємо систематизувати й об'єднати провайдерів неформального навчання дорослих у такі групи:

1) *Організація (установа, заклад) неформального навчання дорослих* – організаційна структура, створена однією або кількома особами (засновниками) для досягнення мети освітньої діяльності й неформального навчання дорослих. Термін «організація» (від грец. ὄργανον – інструмент) переважно вживається на позначення соціальної групи, діяльність якої свідомо координується для досягнення загальних цілей. Щодо неформального навчання дорослих, то термін «організація» варто розуміти в декількох значеннях: освітня організація (установа, заклад), що здійснює неформальне навчання дорослих як додатковий вид діяльності; організація (установа, заклад) неформального навчання дорослих.

– *Освітня організація (установа, заклад)* – це організація, що здійснює освітню діяльність як основний вид діяльності відповідно до мети, для досягнення якої вона створена, і діє на підставі ліцензії. Освітні організації також мають право здійснювати неформальну навчальну діяльність за освітніми програмами, реалізація яких не є основною метою їхньої діяльності. У найменуванні освітньої організації міститься вказівка на її організаційно-правову форму, форму власності й тип. У найменуванні освітньої організації також можуть використовуватись найменування, що вказують: на особливості реалізації освітньої діяльності (рівень і спрямованість освітніх програм, інтеграція різних видів освітніх програм, зміст освітньої програми, спеціальні умови їх реалізації та (або) особливі освітні потреби учнів). Освітніми організаціями є заклади й установи освіти. *Заклад освіти* (навчальний заклад) (від англ. educational institutions) – освітня організація, юридична особа публічного або приватного права, що провадить освітню діяльність відповідно до своїх установчих документів [8]. Тобто закладом освіти є офіційна

організація, яка акредитована й має офіційний дозвіл на надання освіти. Серед них – школи, коледжі, університети, навчальні центри тощо. Установою освіти є освітня організація, юридична особа публічного або приватного права, яка спеціалізується на виконанні освітньої діяльності, може бути державною, комунальною, приватною тощо. Заклади й установи освіти провадять неформальне навчання дорослих, переважно, як додаткове.

– *Організація (установа, заклад), що здійснює неформальне навчання дорослих як додатковий вид діяльності.* Організаціями, які здійснюють навчання, можуть бути наукові організації (реалізація освітніх програм підготовки науково-педагогічних кадрів, програм ординатури, програм професійного навчання й додаткових професійних програм); організації, які здійснюють лікування, оздоровлення та (або) відпочинок (основні й додаткові загальнокультурні програми, основні програми професійного навчання); організації, які здійснюють соціальне обслуговування (основні і додаткові загальнокультурні програми, основні програми професійного навчання); закордонні установи Міністерства закордонних справ України (основні й додаткові програми з урахуванням низки особливостей); бібліотеки та інші юридичні особи (освітні програми професійного навчання, загальнокультурні освітні програми).

– *Організація (установа, заклад) неформального навчання дорослих* є юридичною особою, що також діє на підставі відповідних дозволів і документів, і основною діяльністю якої є здійснення неформального навчання дорослих через реалізацію однієї або кількох освітніх програм і забезпечення змісту й досягнення цілей освіти дорослих.

2) *Підприємства, що здійснюють неформальне навчання дорослих*, які є самостійними суб'єктами господарювання, створеними компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних і особистих потреб шляхом систематичного здійснення освітньої, науково-дослідної, торговельної та іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому законодавством. Можуть здійснювати як підприємницьку, так і некомерційну діяльність. Такі підприємства є юридичними особами, мають відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку зі своїм найменуванням та ідентифікаційним кодом.

3) *Внутрішні навчальні підрозділи підприємств, господарських товариств, кооперативів* – підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації професійних кадрів

для власних підприємств, товариств, кооперативів здійснюється з використанням власних ресурсів підприємств, товариств, кооперативів.

4) *Підприсмець фізична особа* – це фізична особа, яка є громадянином України, іноземним громадянином, особою без громадянства, що здійснює підприємницьку освітню діяльність на основі відповідного трудового або цивільно-правового договору, за умови відповідної державної реєстрації його як підприємця без статусу юридичної особи.

Уважаємо, що поділ провайдерів неформального навчання дорослих на підставі форми участі, як зазначено на Онлайн-платформі неформальної освіти (<https://learnlifelong.net/platform>) [4] – за плату чи безкоштовно може бути правомірним лише з позиції слухачів (здобувачів, користувачів) – дорослих, що навчаються. Зауважимо: будь-яка діяльність потребує внесків – майнових, особистих немайнових благ, інтелектуальних, кадрових, інформаційних ресурсів тощо. Залежно від форми власності, безкоштовне отримання послуг неформального навчання дорослих можливе, коли ці витрати сплачує державне або комунальне підприємство чи організація, приватна юридична чи фізична особа – національний чи іноземний суб'єкт освітньої діяльності. Отже, в основі такого групування провайдерів неформального навчання дорослих – *кошторис для слухачів (здобувачів, користувачів) – безкоштовно чи за плату.* Коштовні пакети послуг неформального навчання дорослих відрізняють рівнем оплати й наповненням різноманітними послугами, що надаються, відповідно до конкретного пакета – мінімальний, базовий або стандартний, максимальний або VIP. Спеціального окремого дослідження потребує сучасна маркетингова діяльність провайдерів неформального навчання дорослих.

Неформальне навчання дорослих здійснюється, зазвичай, за рамками формальної системи, але це не означає, що відбувається воно стихійно, неорганізовано й неструктуровано. Формальна освіта дорослих здійснюється на підставі освітніх програм, відповідно до освітніх кваліфікацій – базових одиниць класифікації освіти, визначених НСКО на основі Міжнародної стандартної класифікації освіти (МСКО) [12]. На відміну від формальної та інформальної освіти, побічного / випадкового навчання, *неформальна освіта* (англ. *non-formal education*), як визначено цим засадничим документом, визнається як така, що є інституціолізованою, цілеспрямованою і спланованою освітнім провайдером зазвичай без надання кваліфікацій, визнаних

національними органами управління освітою, або без кваліфікацій взагалі, і є додатковою щодо формальної освіти в процесі навчання протягом життя [3, с. 5].

Характерними особливостями програм неформального навчання дорослих, на відміну від освітніх програм формальної освіти, є:

– їх доступність для всіх соціальних та інших категорій, вікових груп дорослих;

– необов'язковість дотримання структури безперервної траєкторії навчання, яка існує у системі формальної освіти;

– цілі неформального навчання дорослих не є підпорядкованими підготовці до навчання на більш високому рівні та/або освоєння певної професії, а можуть бути спрямовані як на освоєння чи вдосконалення певної професії, так і на особистісний розвиток, дозвілля, будь-який інший громадянський, загальнокультурний, соціальний напрям вдосконалення компетентностей дорослих, і забезпечують особистісно та професійно значущий для дорослого результат навчання;

– програми неформального навчання дорослих (на відміну від освітніх програм формальної освіти, які розраховані на певний тривалий і безперервний час) можуть бути коротшими за тривалістю й меншими за обсягом змісту;

– успішне завершення програми неформального навчання дорослих і підтвердження, зазвичай, у вигляді документу (сертифікат, диплом, посвідчення тощо), не надає доступу до більш високого рівня освіти й не є офіційним підтвердженням освітньої кваліфікації (крім випадків, як зазначено в НСКО, коли така кваліфікація належним чином підтверджена в рамках системи формальної освіти й визнана відповідним національним органом освіти (або еквівалентною установою) [3, с. 5]. Водночас, як зазначено в НСКО, офіційно визнані кваліфікації можуть бути набуті шляхом виняткової участі в конкретних програмах неформальної освіти тоді, коли неформальна програма доповнює формування компетентностей, набутих в інших контекстах [3, с. 5].

Неформальна освіта є визнаною частиною НСКО, а отже, вважає границю між формальними і неформальними програмами важливою. На сучасному етапі НСКО не надає конкретних рекомендацій щодо класифікації неформальних програм і відповідних неформальних кваліфікацій [3, с. 58], окрім рекомендації використання для класифікації програм неформальної освіти *критеріїв еквівалентності змісту та/або одержаних унаслідок такої освіти кваліфікацій* [3, с. 57]. Цей критерій дає змогу співвідносити

неформальні програми з формальними програмами аналогічного змісту в рамках НСКО і класифікувати неформальні програми за рівнями освіти. Наприклад, якщо програма освіти для дорослих відповідає критеріям змісту для рівня освіти 1, то її можна вважати належною до цього рівня [3, с. 57]. Кваліфікації, які присвоюють після успішного завершення програми неформальної освіти, досить часто можуть допомагати в класифікації освітньої програми. Наприклад, неформальну професійну підготовку можна класифікувати на підставі еквівалентності рівня й типу кваліфікації, що присвоюється внаслідок успішного завершення, порівняно з програмою формальної освіти. Для встановлення еквівалентності змісту між програмами й кваліфікаціями доцільно використовувати Національну рамку кваліфікацій [3, с. 57].

Список напрямів, тематик і змісту програм неформального навчання дорослих сьогодні є досить потужним. Ми зробили спробу згрупувати програми неформального навчання дорослих за такими пріоритетними напрямками задоволення освітніх потреб дорослих: грамотність і базове навчання; професійне навчання (від англ. – job qualification); загальнокультурне навчання (від англ. – life qualification); громадське та громадянське навчання (соціальна освіта).

Тематична різноманітність освітніх програм неформального навчання дорослих є також досить розгалуженою. Напрямок «грамотність і базове навчання» охоплює мовознавство, різні навчальні дисципліни й медіа-грамотність на загальноосвітньому рівні тощо.

«Професійне навчання» дорослих налічує освітні програми різні за обсягом, тривалістю, розмаїттям наявних професій і підвищення кваліфікації. Серед них – кулінарія, бухгалтерський облік, економіка, готельний і ресторанний бізнес, туризм, діловодство, секретаріат, дизайн, поліграфія, зв'язок і телекомунікації, маркетинг, реклама, PR, логістика, краса, здоров'я, медицина, психологія, будівництво, безпека, продаж, переговори, менеджмент, фінанси, страхування, водії, управління тощо.

Тематика неформальних програм «загальнокультурного навчання» дорослих стосується культури, мистецтва, творчості, побуту, спорту, фізичного, інтелектуального, особистісного розвитку дорослих – флористика, акторська майстерність, архітектура, декоративне мистецтво, дизайн інтер'єру, фен-шуй, образотворче мистецтво, музика, риторика, стилістика, візаж, хореографія, фотографія, відеозйомка, шиття, вишивка, плетіння, різні види спорту й фізичної культури тощо.

Тематиками освітніх програм «громадського та громадянського навчання» є: державно-громадське партнерство, громадське самоврядування, визначення загальних повноважень і відповідальності різних соціальних спільнот, відповідальне батьківство, правове забезпечення інклюзивної освіти дорослих тощо.

Наведемо приклади конкретних сайтів і статистично-літературного видання, у яких розміщено списки різноманітних провайдерів освіти дорослих, зокрема й неформальної, і перераховуються тематики освітніх програм. Серед них – повне систематизоване видання «Каталог провайдерів освітніх послуг у сфері формальної та неформальної освіти дорослих Запорізького регіону», підготовлене колективом укладачів за загальною редакцією С. Прийми в межах проекту «Консолідація зусиль провайдерів освітніх послуг у сфері формальної та неформальної освіти дорослих для формування громадянської компетентності жителів Запорізької області», який здійснювався Благодійним об'єднанням «Соціальний фонд» (м. Мелітополь) за підтримки Інституту з міжнародного співробітництва Німецької асоціації народних університетів DVV International [2]. Тематичний покажчик провайдерів освітніх послуг складено за напрямками освітньої діяльності, де провайдери об'єднані в групи на підставі тих освітніх програм, які вони пропонують дорослим. Причому переважно ці програми презентовані курсами: мовні курси, курси водіння, мистецтво і творчість, бухгалтерські курси, бізнес-курси, особистісне зростання, краса й зовнішня естетика, комп'ютерні курси, громадянська освіта, менеджмент, логістика, маркетинг, PR, правове навчання, фізичний розвиток і здоров'я, курси з робітничих професій, навчання керівного складу [2, с. 53–57].

На сайті «Освіта в Україні», спеціалізованого порталу про освіту в Україні (<https://www.education.ua>), що входить у групу супутникових проектів сайту Work.ua – найбільшого в Україні сайту пошуку роботи та співробітників, презентований досить повний і структурований каталог відомостей про освіту в Україні. На сьогодні база сайту нараховує понад 10000 провайдерів освітніх послуг усіх рівнів, з яких 3955 компаній спеціалізуються на проведенні різноманітних курсів. Напрями освітніх програм для дорослих: мовні курси, професійні курси й підвищення кваліфікації, водіння, комп'ютер, науки, мистецтво, творчість, спорт, фізичний розвиток [5].

Спеціалізована «Онлайн-платформа неформальної освіти» (<https://learnlifelong.net>) створена для сприяння інформованості населення щодо освітніх програм, які реалізуються в Україні, налагодження комунікації між охочими навчатись і освітніми інституціями, усвідомлення цінності освіти впродовж життя й розвитку культури, створення умов для всебічної реалізації потенціалу особистості й підвищення її соціальної, громадянської активності й відповідальності. Найбільш поширеними тематиками освітніх послуг, які надають провайдери, презентовані на цьому сайті, є: громадянська освіта, бізнес і фінанси, мовознавство, особистісне вдосконалення, ІТ-технології, культура та мистецтво [4].

Висновки дослідження й перспективи подальшої роботи. Отже, провайдери, які надають спеціалізовані освітні послуги з неформального навчання дорослих протягом життя або провайдери неформального навчання дорослих, є суб'єктами освітньої діяльності, що забезпечують реалізацію права дорослої людини на навчання протягом життя в процесі провадження такої освітньої та інших видів діяльності через розвиток її загальнокультурних, громадянських, професійних компетентностей. Систематизація провайдерів неформальних освітніх послуг дала змогу об'єднати їх у такі основні групи: за формою власності – приватні, державні, комунальні; за кошторисом участі здобувачів (слухачів, користувачів) – безкоштовно й за плату; за організаційно-правовою формою господарювання – організація (установа, заклад) неформального навчання дорослих; підприємства, що здійснюють неформальне навчання дорослих, внутрішні навчальні підрозділи підприємств, господарських товариств, кооперативів, підприємець, фізична особа.

Напрями, тематика та зміст програм неформального навчання дорослих сьогодні є досить розгалуженими. Ми визначили групування програм неформального навчання дорослих за такими пріоритетними напрямками задоволення освітніх потреб дорослих: грамотність і базове навчання; професійне навчання (від англ. – job qualification); загальнокультурне навчання (від англ. – life qualification); громадське та громадянське навчання (соціальна освіта).

Подальшого обґрунтування потребують особливості педагогічної діяльності провайдерів неформального навчання, провідні форми, методи, засоби її організації та забезпечення, критерії еквівалентності змісту та / або набутих у результаті такої освіти кваліфікацій.

Список використаних джерел

1. Державний класифікатор України. Класифікація форм власності. ДК 001-94. Наказ Держстандарту України від 22 листопада 1994 р. № 288 [Електронний ресурс]. – URL: <https://ips-dev.ligazakon.net/document/view/fin443?an=1> (14. 12. 2017).
2. Каталог провайдерів освітніх послуг у сфері формальної та неформальної освіти дорослих Запорізького регіону / Кол. упор., за заг. ред. С. Прийма. – Мелітополь: Вид. МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2016. – 58 с.
3. Національна стандартна класифікація освіти [Електронний ресурс]. – URL: <https://naps.gov.ua/uploads/files/sod/NSKO.pdf> (13. 12. 2017).
4. Онлайн-платформа неформальної освіти [Електронний ресурс]. – URL: <https://learnlifelong.net/platform> (04.12.2017).
5. Освіта в Україні [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.education.ua> (04. 12. 2017).
6. Про затвердження національних стандартів України, державних класифікаторів України, національних змін до міждержавних стандартів, внесення зміни до наказу Держспоживстандарту України від 31 березня 2004 р. № 59 та скасування нормативних документів. Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28 травня 2004 року № 97 [Електронний ресурс]. – URL: <https://ips-dev.ligazakon.net/document/view/FIN10242/> (14. 12. 2017).
7. Про затвердження національних стандартів, змін до національних стандартів, змін до державних класифікаторів України, скасування нормативних документів та державного класифікатора України. Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 26 лютого 2007 року № 40 [Електронний ресурс]. – URL: <https://ips-dev.ligazakon.net/document/view/FIN26480/> (14. 12. 2017).
8. Про освіту: Закон України від 05. 09. 2017 р. № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page> (04. 12. 2017).
9. Рассказова О. Л. Феномен неформальної освіти дорослих як педагогічної категорії. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць / редкол.: Т. І. Суценок (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя: КПУ, 2017. – Вип. 54(107). – С. 203–212.
10. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page6?test=XX7MfyrCSgkyAMYIZi691C5hH14ags80msh8Ie6> (14. 12. 2017).
11. A Memorandum on Lifelong Learning 2000 [Електронний ресурс]. – URL: http://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf (12. 12. 2017).
12. International Standard Classification of Education ISCED 2011 [Електронний ресурс]. – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf> (13. 12. 2017).

Рецензент: Прийма С.М., д.пед.н., доцент

Відомості про автора:

Рассказова Елена Львівна
tkachenkoe@ukr.net
Класичний приватний університет
вул. Жуковського, 70-б, м. Запоріжжя, Україна

doi: 10.7905/nvmdpu.v0i19.2391

Матеріал надійшов до редакції 10. 11. 2017 р.
Прийнято до друку 11. 12. 2017 р.

References

1. The State Classifier of Ukraine. Classification of ownership forms. DK 001-94. (1994). *Order of the State Standard of Ukraine dated № 288*. Retrieved from : <https://ips-dev.ligazakon.net/document/view/fin443?an=1> [in Ukrainian]
2. Pryima, S., ed. (2016). *Directory of providers of educational services in the field of formal and non-formal education of adults of Zaporizhzhya region*. Melitopol: Bohdan Khmelnytsky MSPU Publishing House. [in Ukrainian]
3. National Standard Classification of Education. Retrieved from : <https://naps.gov.ua/uploads/files/sod/NSKO.pdf> [in Ukrainian]
4. Online platform for non-formal education. Retrieved from : <https://learnlifelong.net/platform> [in Ukrainian].
5. Education in Ukraine. Retrieved from : <https://www.education.ua> [in Ukrainian]
6. On approval of national standards of Ukraine, state classifiers of Ukraine, national changes to interstate standards, amendments to the Order of the State Committee for Standardization of Ukraine dated March 31, 2004 №. 59 and the abolition of regulatory documents. (2004). *Order of the State Committee of Ukraine for Technical Regulation and Consumer Policy dated. № 97*. Retrieved from : <https://ips-dev.ligazakon.net/document/view/FIN10242/> [in Ukrainian]
7. On approval of national standards, changes to national standards, changes to the state classifiers of Ukraine, revocation of regulatory documents and state classifier of Ukraine. (2007). *Order of the State Committee of Ukraine on Technical Regulation and Consumer Policy № 40*. Retrieved from : <https://ips-dev.ligazakon.net/document/view/FIN26480/> [in Ukrainian]
8. About education (2017). *Law of Ukraine № 2145-VIII*. Retrieved from : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page> [in Ukrainian]
9. Rasskazova, O. L. (2017). The phenomenon of non-formal education of adults as a pedagogical category. *Pedagogy of formation of a creative person in higher and secondary schools. Issue 54 (107)*, 203–212. [in Ukrainian]
10. Civil Code of Ukraine (2003). Retrieved from : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page6?test=XX7MfyrCSgkyAMYIZi691C5hH14ags80msh8Ie6> [in Ukrainian]
11. A Memorandum on Lifelong Learning (2000). Retrieved from: http://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf [in English]
12. International Standard Classification of Education ISCED (2011). Retrieved from : <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf> [in English]

Information about the author:

Rasskazova Olena Lvivna
tkachenkoe@ukr.net
Classic Private University
70-b Zhukovskoho St., Zaporizhia, Ukraine

doi: 10.7905/nvmdpu.v0i19.2391

Received at the editorial office 10. 11. 2017.
Accepted for publishing 11. 12. 2017.